

Matyiké Sebestyén József

ISMERETLEN CSOKONAI-ARCKÉP KAPOSVÁRON

Kaposváron Takáts Gyula mutatta meg, hogy megtalálta a hiteles Csokonai-ábrázolást, a Rippl-Rónai Múzeum főleltárkönyvében, melyet még a jeles néprajzkutató igazgató Gönczi Ferenc állított össze. A kép száma 55.12. Címe: Magyar ruhás férfi. Mellette zárójelben: „Csokonai Vitéz Mihály”. A régi szakleltárban ugyanez a bejegyzés 445 szám alatt található. Festője ismeretlen XIX. sz. eleji magyar művész. Ezt az egyes szakemberek által megkérdőjelezett képet Rippl-Rónai Ödön gyűjtötte. Korabeli ovális, fekete fabetétű, fekete rámban van. A lemezre festett olajkép mérete 18x23,5 cm.

A feltételezés szerint bajomi környezetben készült Csokonai-kép a még egészséges, a *Dorottya*t író költőt ábrázolja, zsinóros magyar ruhában. Takáts szerint ez az egyetlen természet után festett Csokonai-portré. A *Vargha Balázs* által összeállított *Csokonai emlékek* című Kötetben szereplő arckép, szerinte csak másolata a közismert John Friedrich (1769-1843) rézmetszetének.

Ha az „ismeretlen” Csokonai-képet az adományozás oldaláról, a Rippl-Rónai vonalról, azaz a gyűjteménybe kerülés körülményeit figyelembe véve közelítjük meg, akkor is Takáts Gyula felfedezésének adhatunk hitelt. Rippl-Rónai Ödön, ugyanis mint vasutas-műgyűjtő a 1890-1910-ig terjedő években szinte mindenütt megfordult azoknál, akiknek voltak műalkotásai a környéken. Sok időt töltött Somogyaszalón és Nagybajomban Sárközyéknél is. Rippl-Rónai Ödön, amit a szóbeszéd alapján megtudhatott, annak alapján jelölte meg mindig címmel az általa gyűjtött képeket a művek hátoldalán.

Kevesek körében ismert, hogy Rippl-Rónai József is megfestette Csokonait még egészen fiatal korában, amely kép Debrecenben van. A Rippl-fivérek minden bizonnyal tárgyalhattak erről a képről. Az adott kiindulási tény mindenesetre az, hogy a Kaposvári Múzeumban lévő kép a leírásokból Csokonaira nagyon is hasonlít! Ezt a portrét egy olyan vándor festő készíthette, aki nem volt akadémiai képzettségű és nem a korának megfelelő biedermeier szemlélettel bírt. Az arc naturalista színekkel megfestett. Ami abban az időben nem jellemezte a hivatalosan elfogadott festői modort. Bizonyos pirospszósgáság jellemzi, ami a népi naiv festészetben jelen volt, de az akkori akadémiai piktúrában nem, mint ahogy Csokonai „megjelenik” e kaposi képen.

A közismerten használt XIX. sz-i metszet egy olyan biedermeier iskolázottsága és magas tudású mester munkája Csokonairól, aki a karaktert nem a költő beteges fizikumára alapozta, hanem az arc minél jellegzetesebb ideális kifejezését hangsúlyozta.

A Kaposváron lévő Csokonai-kép inkább a borszerető, természetes, népies vonásokat viselő karaktert adja. Itt a bajusz inkább parasztos, mint poétához illő. A száját eltakarja. Az alsó ajka érzékeny erős vonású. Nem úgy sikerült a festőnek az orrkaraktert kifejezni, mint ahogy Csokonainál az a felsőszakaszbeli nyeregben meghajlott. A szemek határozottan huncut csillogásúak. A szemöldöke emlékeztet a metszetre, de mégsem olyan merészívű, mint az. A kaposi kép érdekessége, hogy a már említett naturalizmusával kifejez egy olyan pillanatnyiságot, ami mint örökérvényű portré nem jellemezhető

Csokonaira, de olyan állapotot ad, hogy akkor milyen egészségnek örvendett ... Az arcképről úgy tűnik, hogy az ábrázolt jó egészségű, a vidéki életben bajuszát kicsit pödrésre megnövesztő, és a haja is mintha csapzottabb lenne. Az a különös, hogy költséges zsinóros mentében látjuk, amelyet Takáts Gyula szerint akkor attól „a Sárközy gyerektől kapott kölcsön, a modellülés idejére, akit szintén ebben a viseletben festettek le”. Vele tudniillik, mint tanítványával Csokonai egy szobában lakott Csurgón és Nagybajomban is.

Valószínűsíthető, hogy a kép Csokonait ábrázolja, mivel a kép hátoldalán az írottakat Rippl-Rónai József is jóváhagyta, s ő illetékes volt abban, hogy véleményt mondjon azok után, hogy ő is festett 1888 körül valamely arckép alapján Csokonai arcképet. Úgy kell tekintenünk, hogy ez a somogyi származású Csokonai kép, amelyet nem egy klasszikus formákon kiművelt festőművész készített, hanem egy, a Sárközy család körében megjelent műkedvelő. Igényes alkotásnak készült: az ovális keretet mindjárt meg is csináltatták hozzá. Az ovális fém paszpartuhoz készült maga a kép. A korabeli viszonyokat tekintve a képet igényes keretbe rakták. Olyan igénnyel készült, hogy ráadásul egy fekete fakeret is keretezi a fémet. Ezt abban az időben Somogyban nemigen tudták elkészíteni. Utólag kellett csináltatni magát a keretet egy nagyobb városban. Ebből következik a körültekintéssel járó gyakorlat, amit csak a Sárközy család tudott kivitelezetni.

Ez a Csokonai-kép az első adományok között bekerült a kaposvári múzeumba. Rippl-Rónai Ödön Szabó Katica nevű nevelt lánya még sokáig őrizet olyan képeket, amelyeket József és Ödön ajándékozott, múzeumalapító jegyzékében nem szerepeltek. Bernáth Aurél, Z. Soós István, Takáts Gyula is járt a Rózsa utcai kaposvári lakásban, ahol Rónai Ödön örököse Szabó Katica lakott. Az örökös Szabó Katica ezeket, megélhetési gondokkal küszködve, fokozatosan eladogatta, mint a gyűjtemény „maradékát”. Ebből a kollektióból kapott Bernáth Aurél is egy Rippl-Rónai József szénrajzot, amely Rippl-Rónai Ödönt ábrázolja. Ezt éppen a napokban a Kaposvári Múzeumnak ajándékozta Bernáth Aurél lánya, Bernáth Mária, mint igencsak múzeumi rangú darabot.

Visszatérve a Takáts Gyula által felfedezett Csokonai képre, a tények azt mutatják, hogy itt a CS. V. M. monogramot Rónai Ödön szokása szerint, ha az alkotásra vonatkozó információhoz jutott, most is ráírta a kép hátára. Neki mint gyűjtőnek módjában volt utánajárni és a festményen szereplő személyt azonosítani. Végül is bátyja, Rippl-Rónai József is hitelesítette a festményt. Az ő jóváhagyásával került be a Vármegyének felajánlott darabok közé. A Somogyban talált Csokonai kép zsinóros magyarban ábrázolja a költőt, akit nem a divat szerinti stílusban festettek meg, hanem mint olyat, aki életformájában a faluhoz kötődik, magyaros karakterfiguraként. Rippl-Rónai Ödön vélhetően megalapozottan írta rá a képre a CS. V. M. jelzést. Akik cáfolják azért tiltakoznak ellene, mert ők az idealizált, nem a természet után festett Csokonai arcképhez ragaszkodnak. Esetünkben adott egy olyan ismeretlen XIX. századi magyar művész, aki az idealizálásnak azzal a tehetségével még nem rendelkezett, hogy meglássa a

költőben a „belső tüzet” és stílárisan ki is fejezte azt. Ez a művész nem tudta megmutatni arcképén Csokonaiban a költőt, csak ábrázolta őt.

A vizsgált kép arckaraktere bizonyítja, hogy valóban Csokonaié lehet. A megnyúlt arc, a szem, a nagy orr is a korabe-

li leírásoknak megfelelő. A képpel összefüggésben kellett létezni egy szájhagyomány szerinti Csokonai vonatkozásnak. (Ezért is szerezte meg Rónai Ödön.) Társulva a Rippl-Rónai fiúvérekhez, állíthatjuk, hogy a képen látható személy Csokonai Vitéz Mihály.

Csokonai feltételezett arcmása